

Julià Gual (1905-1964), periodista i escriptor de combat

Josep Puig i Pla

El 2009 commemorem els setanta anys de la fi de la Guerra Civil i l'inici de l'exili. Entre els molts catalans que van passar la frontera hi havia diputats i consellers, professors, intel·lectuals i artistes, obrers, pagesos i mestresses de casa, i militants de base de partits i sindicats. Entre els grans noms i les persones anònimes que van passar a l'exili el 1939 hi ha els que podríem qualificar de segon rang, com el periodista, escriptor i activista Julià Gual. Gual a l'exili de la Catalunya del Nord va ser un estret col·laborador dels mestres Pompeu Fabra i Pau Casals.

Julià Gual i Masoller (Mataró, 1905-Perpinyà, 1964) va ser un personatge destacat al Mataró dels anys vint i trenta. Va impulsar diferents publicacions i va col·laborar en d'altres, sobretot revistes culturals i més endavant en el *Diari de Mataró*, on es va exercitar més com a periodista i comentarista d'actualitat, a més d'activista social, polemista i militant compromès amb l'ideari d'ERC. En el període de guerra, quan el diari es converteix en *Llibertat*, òrgan del Comitè Local, que tenia el poder a la ciutat en el lloc de l'Ajuntament, Gual integrarà el tercet de responsables, ell en representació del Partit, i en serà el director.

Un cop a l'exili, a l'altra banda dels Pirineus, al Conflent i després al Rosselló va seguir tenint un paper molt actiu, tant en el món de l'exili com de cara a l'interior. proper als polítics i intel·lectuals allí aixoplugats. Es va vincular a les entitats culturals catalanistes, com el GREC (Grup Rossellonès d'Estudis Catalans), va regentar una llibreria a Perpinyà i va escriure en català a la premsa catalana del Nord i francesa del sud.

Les primeres revistes

Però comencem pel principi i els seus orígens en el periodisme.

Julià Gual i Masoller, fill del propietari d'un magatzem de palla i alfals, va néixer a Mataró el 1905, d'on també eren els seus pares.

El 1922 el Casal Catalanista de Mataró, successor del Foment de la Sardana, treu a la llum una publicació quinzenal, *Galanies*, subtitulada "revista mataronina de joventut". Un jove Julià Gual —llavors té 17 anys— n'és el director. La revista exalta la bellesa femenina, especialment amb la secció *Glosses d'amor*, que signa Jordi Cançons, un pseudònim que empra Gual i que quedarà unit per sempre al seu nom, encara que ja no el farà servir més. De *Galanies* en sortiran trenta-dos números; el darrer, el setembre de 1923, un cop al poder el Directori de Primo de Rivera. En alguna ocasió hi havien col·laborat escriptors com Ventura Gassol i Clementina Arderiu.

Julià Gual participa en altres publicacions, encara que a vegades no signa, com *Mataró deportiu*, nascuda el mateix 1922, però que la censura respecta. Va practicar els esports de muntanya, entre els quals l'esquí, formant part de la Secció Excursionista de l'activa Societat Iris, entitat cultural, esportiva i d'esbarjo, ubicada al Casal del carrer de Bonaire. Integrà la primera expedició mataronina que féu l'ascensió a l'Aneto el 27 de juliol de 1925. De l'Iris Joaquim Casas, cronista del Mataró del segle XX, ha escrit que "va dur a terme una tasca de cultura meritòria. Les penyes del seu cafè i llurs discussions tragueren la son de

les orelles a molts mataronins. En Gual, En Rossetti, l'Albert Puig i una pila més d'enciclopedistes eren els assidus estendarts de la discutida diària"¹.

A finals de 1925 apareix a la ciutat una nova revista cultural en català, *Mediterrània*. La dirigeix Francesc Rossetti, poeta, escriptor, home d'ERC, que serà regidor els anys de la República. En són col·laboradors, a més de Gual, gent que ve d'altres grups, alguns de *Galanies* i altres catalanistes com Josep Rabat, que serà regidor i alcalde de Mataró el 1933 per ERC. La publicació té un nivell molt digne tant de continguts com de presentació.

Mediterrània aconsegueix tenir firmes d'autors destacats com Agustí Esclasans, Octavi Saltor, Sánchez-Juan, Tomàs Garcés,... *Mediterrània* es definia com una "revista d'esquerra" i era, per tant, crítica amb la Dictadura. Abans de complir un any, la revista també serà suspesa. El règim de Primo de Rivera no havia prohibit les publicacions en català pel fet de ser-ho, només ho va fer amb les que atacaven el règim, eren esquerranes o molt catalanistes. En canvi, sí que va prohibir les ballades de sardanes, cosa que el franquisme no va fer.

Llavors, molts dels integrants de la redacció de *Mediterrània* troben acollida i cobertura legal, a l'esmentada Societat Iris. D'abril de 1928 fins al juny de 1931, un cop proclamada la República, sortiran trenta-cinc números del *Bulletí* de l'entitat. Aquí ja hi trobem algun col·laborador nou, com l'esmentat Joaquim Casas.

Al *Diari de Mataró*

Gual serà col·laborador regular del *Diari de Mataró*, fundat el març de 1923, poc abans del cop d'Estat. És una publicació d'orientació democràtica, catalanista, moderada i cristiana, arrenclada en posicions de centre-dreta. Dirigit pel periodista i escriptor Salvador Llanas i Rabassa fins al 1927, durant la Dictadura continua sortint en català. A partir de 1927 serà dirigit per Marçal Trilla, que ja era l'home fort de la redacció, i manté un nivell molt digne, tot i haver de passar la censura governativa. Trilla era membre de la Penya de l'Hostal de Sol de Barcelona i col·laborador del diari de la capital *El Matí*.

El *Diari de Mataró* va ser considerat en aquells anys un dels millors de Catalunya. Publicava articles d'escriptors de prestigi —també de política i temàtica no local—, dels quals

a vegades la premsa de Barcelona se'n feia ressò l'endemà, ja que era un diari de tarda.

Julià Gual escriu a la *Plana literària* del diari articles literaris, poesies i treballs més periodístics. Fa crítica de llibres i de teatre, ressenyes de conferències i dels actes de l'activa Societat Artística i Literària, parla de sardanes, d'art, de les escoles, de la natura o de personatges històrics. Joaquim Casas ha escrit també que "[Gual va ser] un dels primers periodistes mataronins, bon poeta i assagista agudíssim". I que "era un home que escrivia amb facilitat extraordinària i molt bé. De totes maneres era un xic desordenat ... ell sol es bastava i sobrava per a omplir un diari, i deu, si hagués calgut, però amb el ben entès (*sic*) que igualment elaborava un editorial perfecte que la notícia d'un atropellament de bicicleta"².

El juny de 1933 el seu partit, ERC, treu un setmanari, *Llibertat*, que durarà un any i en el qual també col·laborarà.

Periodisme a *Combat* i *Llibertat*

Amb les eleccions de febrer de 1936 i el triomf del Front d'Esquerres a Catalunya i el Front Popular a la resta de l'Estat, persones lligades als partits locals esquerrans fan nàixer una publicació. Es dirà *Combat*, *Setmanari d'avançada*, i tindrà la seu a la Rambla, núm. 42, l'estatge d'ERC. El dirigirà una *troika* formada, a més de Julià Gual (de l'Esquerra), per Joan Peiró (de la CNT) i Joaquim Casas i Busquets (de la Unió Socialista). Peiró hi feia anàlisi política en articles de contingut ideològic des d'on llençava consignes; Casas comentava l'actualitat local i Gual escrivia els editorials.

A partir del 19 de juliol aquest grup ocupa el *Diari de Mataró*, que es converteix en *Llibertat*, òrgan del Comitè Local de Salut Pública, que al cap de poc s'anomenarà Comitè de Milícies Antifeixistes. Julià Gual hi fa articles i editorials, sobretot a partir del moment en què Peiró va haver d'anar a València en ser nomenat ministre d'Indústria. Integren la redacció Joan Compte, Pasqual Carniago i Vicenç Casals, els tres del PSUC, partit llavors ja unificat entre socialistes i comunistes, on milita també Casas; altres col·laboradors són d'Estat Català o d'altres tendències esquerranes. Julià Gual dirigia el diari, l'orientava i feia una mica de tot.

¹ JOAQUIM CASAS: *Cel·luloide ranci*. PMC- Ed. Altafulla, Mataró, 1992. Pàg. 113

² JOAQUIM CASAS: *Cel·luloide ranci*. PMC- Ed. Altafulla, Mataró, 1992. Pàg. 89

Lluís Pedemonte hi substitueix Peiró com a home de la CNT; aquest però hi seguirà col·laborant en funció de les seves disponibilitats, ja que el novembre serà nomenat ministre de la República per uns quants mesos. Peiró hi farà els punyents articles contra la violència incontrolada que tindran gran repercussió a tot Espanya i que seran aplegats en el llibre *Perill a la reraguarda*. Editat pel mateix diari, Julià Gual hi posarà un magnífic pròleg amb el títol de “Joan Peiró, escriptor”. El volum tindrà tres edicions successives. El Patronat Municipal de Cultura de Mataró el reedità el 1987 a la seva col·lecció *Caps de Bou*, mantenint el pròleg de Gual i afegint-n’hi un d’introductor del catedràtic Pere Gabriel. Avui està exhaurit i seria molt convenient una reedició.

El 25 de juliol davant el perill de destrucció que corren els edificis i objectes religiosos l’Ajuntament nomena un Comitè del Patrimoni. L’encapçala el regidor de Cultura Albert Puig (del POUM), una persona culta i membre de l’Iris com hem dit, i els tres homes del diari, Gual, Casas i Pedemonte que comptaran amb l’ajut d’altres persones. Gual en dirà la “Creu Roja de l’Art”, però malgrat els esforços d’aquest grup les destruccions seran considerables, sobre tot a l’església de Santa Maria.

Gual és nomenat per la Junta que regia en aquells moments la Caixa d’Estalvis de Mataró, sota control dels partits i sindicats, per fer de director de la Biblioteca Popular de la institució. Als arxius de l’actual Caixa Laietana consta que exercí el càrrec “de facto”. Segons ell mateix havia explicat, va suprimir la secció de llibres prohibits, anomenada “L’Infern”. Al cap de poc la Junta li va demanar de retirar els llibres contraris a les idees revolucionàries imperants, a la qual cosa ell es negà.

El 27 d’octubre de 1936 Julià Gual és un dels signants del manifest *Perdó! Indult!*, publicat a *Llibertat*, que demana la commutació de la pena de mort imposada als militars del Regiment d’Artilleria de Mataró pels fets del 18 de juliol. El manifest també serà firmat per l’alcalde Salvador Cruxent (ERC), l’exalcalde Josep Abril (també d’ERC), Joan Peiró (CNT), Joaquim Casas (PSUC), el jutge Vicenç Esteve, Francesc Rossetti, Antoni Macià (POUM), Joan Sans (CNT), etc., mentre que altres sectors de les esquerres no hi estaran d’acord i demanaran l’aplicació de la pena.

L’agost de 1937 el diari acull una viva polèmica entre Peiró i Casas, que defensen punts de vista enfrontats. Peiró estarà un temps sense col·laborar a *Llibertat* i s’hi reincorpora el març de l’any següent, poc abans de passar a dirigir a Barcelona una nova publicació de la CNT (aquesta vegada

en català, que es diu *Catalunya*). El 23 de març de 1938 *Llibertat* fa constar que el diari ha hagut de passar censura. L’abril següent, i durant un parell de mesos, deixarà d’aparèixer el vespre i ho farà el matí per manca de fluid elèctric.

L’exili a la Catalunya del Nord

Perduda la Guerra, Gual com tants altres passà la frontera i començà el seu exili a la Catalunya del Nord. És internat al camp d’Argelers on serà fins a 1940, d’on surt amb l’ajut dels quàquers americans. Mentre era al camp es va escapar en més d’una ocasió per anar a la Guingueta d’Ix (Bourg-Madame en francès), on la seva esposa Rita Casals havia tornat a la seva casa paterna. Allí Gual serà denunciat sovint per l’alcalde dretà de la població.

En rebre la seva esposa l’herència familiar va comprar una petita finca al poble veí dels Masos. Més tard va decidir vendre-la i adquirir una llibreria a Prada. Se li van avançar en l’operació i finalment el 1950 va poder comprar-ne una a Perpinyà, la llibreria “de Catalogne”. La botiga es va convertir en un punt de trobada de molts exiliats catalans. En morir Gual el seu fill Ramon va traspasar la botiga a Antoni Cayrol, l’escriptor de Sallagosa Jordi-Pere Cerdà.

Amb Pompeu Fabra i Pau Casals

L’època de Prada fou d’una gran activitat per a Gual. Allí és on va col·laborar estretament amb Pompeu Fabra i Pau Casals. Al camp d’Argelers havia coincidit amb Ferran Rahola, gendre de Fabra, de qui es féu molt amic. Rahola demanà a Gual que busqués casa a Prada per al mestre, en ser més difícil de trobar-ne a Perpinyà. Fabra s’instal·là amb la seva esposa i les altres dues filles al número 15 del carrer dels Marxants, on moriria.

A l’enterrament de Mestre Fabra l’endemà del Nadal de 1948, Gual fou una de les persones que duien el taüt des de l’Ajuntament fins al cementiri, on va ser enterrat. Eren sis catalans residents a Prada, Florenci Guix, Martí Bruguera, Josep Fors, Josep Bordas i el diputat Francesc Arnau, antic alcalde de Canet de Mar. Més endavant els rellevaren altres portants com Joan Alavedra, Martí Barrera, el seu fill Heribert, Josep Tarradellas, Humbert Torres, Felip Calvet (gendre de Rovira i Virgili) i el mateix gendre de Fabra, Ferran Rahola.

L'escriptor Joan Alavedra compartia casa amb Pau Casals (*Villa Colette*, a la carretera de Rià) i va fer de secretari del mestre fins al 1948, quan aquell va tornar a Barcelona. Fins a 1950 va ser Gual qui ajudava el músic del Vendrell i el primer que feia cada dia era anar a casa del mestre per despatxar els afers i la correspondència. Des d'allí es va organitzar el primer Festival de Prada, que després ha adquirit un gran renom en el món de la música. En traslladar-se Gual a viure a Perpinyà, llavors el secretari de Casals fou l'escriptor Josep Maria Corredor, lector de castellà al Liceu Arago de Perpinyà.

Periodisme, literatura i Jocs Florals

Com a periodista Julià Gual va ser un temps corresponsal de la Society Press anglesa i va escriure cròniques a *La Dépêche* de Tolosa de Llenguadoc, on signava Galdric de Prada. La seva columna, "Veus catalanes", va ser la primera publicada en català en aquell diari. Escriví poemes i articles per a *L'Indépendant* de Perpinyà, a les revistes rosselloneses *Quaderns*, *Terra Lliure* i *Tramontane* i a publicacions catalanes de l'exili com *Vida Nova*. Així mateix va col·laborar regularment a l'òrgan oficial d'ERC, *La Humanitat*.

Va participar en totes les edicions dels Jocs Florals a l'exili, que van tenir lloc de forma itinerant en diferents ciutats d'Europa i Amèrica. Hi va ser guardonat sempre, com en els de 1950 a Perpinyà, presidits per Pau Casals. El 1946 a Montpeller va ser un dels dos secretaris d'un jurat format per Pompeu Fabra i Amadeu Hurtado amb Rovira i Virgili de president. En els de 1948 a París va tenir un premi, mentre els premis grans varen ser per a Mercè Rodoreda, Armand Obiols i Simona Gay, la germana de Josep S. Pons. En els Jocs Florals de la Ginesta d'Or, que es feien anualment a Perpinyà, en va ser el mantenidor el 1962.

De Prada estant, Gual manté contacte epistolar amb personalitats catalanes. Esmentarem les rebudes per ell, que conserva la família; del president de la Generalitat Josep Tarradellas (unes 100 cartes), de l'exconseller de Cultura Ventura Gassol (unes 50), de l'escriptor i polític Rovira i Virgili (unes 14), del poeta Carles Riba, ... De les cartes amb Rovira i Virgili se'n fa esment a l'edició de la correspondència d'aquest a cura de Maria Capdevila, *Cartes de l'exili*³. També es cartreja amb moltes persones de Mataró. Podem parlar d'unes 150 o 200 cartes, algunes

creuades amb amics o d'altres trameses a l'alcalde Pedro Crespo comentant qüestions d'actualitat, com va ser el cas en què va criticar durament l'afer que va acabar amb la incautació dels locals de la Unió de Cooperadors per part de L'Aliança Mataronina.

Josep Reniu i Calvet, primer president d'ERC a Mataró després del franquisme, en un treball publicat de la revista *Civitas Fracta* esmenta un text de Gual, publicat als *Quaderns de Perpinyà* l'agost de 1945, on narrava entre altres fets la detenció de Joan Peiró a França⁴.

Activitat política

Julià Gual va estar sempre vinculat al seu partit, l'Esquerra, que mantenia l'activitat a l'entorn dels exiliats i prop de la Presidència de la Generalitat a l'exili, primer amb Josep Irla i després amb Tarradellas. Fou membre de la Comissió Executiva i secretari de propaganda del partit a la Catalunya Nord i assistí com un dels representants de la zona a alguns dels congressos celebrats a París, Tolosa i altres ciutats.

ERC fou l'únic partit polític estranger tolerat a França a finals de la segona Guerra Mundial. El 15 d'octubre de 1944 —quan no feia ni dos mesos que s'havien alliberat dels alemanys i la guerra encara no havia acabat en tot el territori francès— a Perpinyà es va inaugurar el primer monument dedicat al president Companys. Hi van assistir Pompeu Fabra, Joan Alavedra i tota la gent de l'exili del Rosselló i el Conflent. Gual va ser l'encarregat de retirar la bandera que cobria la pedra commemorativa.

Quan el 1954 alguns diputats del Parlament reunits a Mèxic, per la renúncia d'Irla, van oferir la Presidència de la Generalitat a Pau Casals, aquest rebé un telegrama signat per Tarradellas en nom dels parlamentaris. Un altre cable fou tramès a Julià Gual per tal que aquest influís en el músic. Gual informà Tarradellas que Casals ho considerava un gran honor i que demanava un temps de reflexió, però creia que no acceptaria, com així va ser. L'agost d'aquell any Josep Tarradellas va ser escollit nou president.

Julià Gual era un tipus més aviat alt, elegant i presumit, s'abillava sovint amb corbata, sovint amb el llaç o cordó tant característic dels intel·lectuals catalanistes de l'època i que va popularitzar entre altres Ventura Gassol.

Julià Gual morí a causa d'un accident provocat per un cotxe, davant la seva llibreria a Perpinyà el 1964, als 59 anys, quan

³ A. ROVIRA I VIRGILI: *Cartes de l'exili*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002. Pàg. 366. S'hi publica una felicitació natalenca adreçada conjuntament a Gual i a Joan Llevadot el 1945.

⁴ *Civitas Fracta. Miscel·lània d'història i de cultura*. Mataró. Núm. 1, estiu de 1987. No he pogut consultar l'original.

encara podia donar molt de si. La seva esposa Rita Casals, en vida de Gual i també després, va ser una constant activista de la cultura catalana al Rosselló. Havia creat les emissions de ràdio *Aires del Canigó*, una de les poques en català. Gual hi escrivia els guions, que llegien la seva esposa i Pere Lladó. Animadora de l'Esbart Dansaire del Rosselló durant 25 anys i com el seu marit membre del GREC, que ha impulsat múltiples iniciatives com la Universitat Catalana d'Estiu a Prada i la revista *Sant Joan i Barres*.

Apèndix

Un sonet de Julià Gual de 1946 dedicat al Partit, a la seva fundació i trajectòria, ens mostra el tarannà de l'escriptor.

*L'Esquerra és un cas únic a la història
que el món ha vist formada als seus confins;
perquè fos immortal la seva glòria
hi va ficar tot Catalunya a dins.*

*Hi van cabre els renecs i els exabruptes,
els missaires, els laics i els timorats;
el grup del "tot o res", els cagadubtes,
els autonòmics i els reconsagrats.*

*Disposa de magnífics mostruaris
i ha donat presidents i secretaris,
i màrtirs, i torrats i carallots;*

*Tothom mira si en trenca i si n'esqueixa,
però essent el retrat d'ella mateixa
Catalunya li guarda tots els vots.*

Fonts

— Entrevistes personals amb Ramon Gual.

— Publicacions de Mataró de l'època:

Galanies. Anys 1922-1923
Mataró Deportivo. Anys 1922-1925
Mediterrània. Anys 1925-1926
Diari de Mataró. Anys 1923-1936
Butlletí de la Societat Iris. Anys 1928-1931
Clavé. *Portavoz de los coristas de Clavé*. Any 1928
Llibertat. *Defensor de l'ideari d'Esquerra Republicana de Catalunya a Mataró i Comarca*. Anys 1933-1934
Combat. *Setmanari d'avançada*. Any 1936

Llibertat. *Òrgan del Comitè Local de Salut Pública/Òrgan del Comitè Local Antifeixista*. Anys 1936-1939

Bibliografia

- FRANCESC COSTA: *La premsa a Mataró. 1820-1980*. Premi Iluro 1981. C. E. Laietana i Ed. Dalmau. Mataró-Barcelona, 1982.
- JULIÀ GUAL I MASOLLER: *Retorn. La vetlla dels records*. Joaquim Rogés, llibreter. Mataró, Sant Jordi, 1993. Amb un pròleg biogràfic de Gual, de Josep Xaubet i Vilanova.
- JULIÀ GUAL: *El segle XIX a Mataró*. Edició pròpia. Perpinyà, 1963.
- JOAQUIM CASAS: *Cel·luloide ranci*. Patronat Municipal de Cultura i Ed. Altafulla, Col. "Caps de Bou," 20. Mataró-Barcelona, 1992.
- JOSEP PUIG I PLA: "L'exili de Julià Gual" a *Presència*. 29 de maig al 4 de juny de 2009.
- JOSEP PUIG I PLA: *Mataró 1950* (títol provisional). 2008. Inèdita.
- JOSEP XAUBET I VILANOVA: article "Aproximació històrica a l'exili català a través dels mataronins". *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. Abril de 1994.
- JAUME LLADÓ I FONT: article "Presència mataronina a la Vall de Cuixà". *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. Abril de 1994.
- JOSEP RENU I CALVET: *Civitas Fracta. Miscel·lània d'història i de cultura*. Ed. Grup d'Historiadors Jaume Compte. Mataró, núm. 1, estiu de 1987.
- JOSEP RENU I CALVET: "Julià Gual i Masoller (1905-1964). Record de l'amic mataroní amb motiu de la Diada Nacional de Catalunya" a *Crònica de Mataró*, 9 de setembre de 1986.
- Article "Julià Gual" de MARGARIDA COLOMER ROVIRA a *Diccionari Biogràfic del Moviment Obrer als Països Catalans*, dirigit per Pelai Pagès i M. T. Martínez de Sas. Universitat de Barcelona i Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2000.
- PERE VERDAGUER: "Rita i Julià Gual" al diari *Avui*, 28 de març de 2001
- Necrològica de Rita Casals al diari *El Punt*, 29 de març de 2001.
- MANUEL SALICRÚ I PUIG: *Crònica del temps de guerra a Mataró (1936-1939)*. Museu Arxiu de Santa Maria. Mataró, 1989. Pàg. 96.
- JOAN PEIRÓ: *Perill a la reraguarda*. PMC de Mataró-Ed. Altafulla. Mataró, 1987 (reedició de 1938). Amb el pròleg original de Julià Gual.